

LENGYEL EMESE – LENGYEL ZSANETT

MUZSIKUS CIGÁNYOK ÖNSZERVEZŐDÉSE

Hajnáczy Tamás (szerk.): *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete: Cigányzenészek harca a két világháború közötti Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2019, 354 oldal

és

Hajnáczy Tamás (szerk.): *Magyar Cigányzenészek Egyesülete: Cigányzenészek mozgalma a boldog békeidők Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2020, 176 oldal

A magyar cigányzenészek 19–20. századi történetéhez kapcsolódva, a muzsikus cigányok önszerveződéséről a Gondolat Kiadónál, Hajnáczy Tamás kisebbségpolitikai szakértő szerkesztésében két hiánypótló forráskiadvány látott napvilágot. A szerző témában való jártasságát számos szakmai díj, nemzetközi együttműködések, valamint projektek jelzik.¹ De még mielőtt áttérnénk a tartalom bemutatására, fontos néhány gondolatot szólni a – keménytáblás – borítókról. Elegáns kivitelezés, s egyszersmind minőséget sugall a fekete, a fehér, a grafitiszürke, a piros színek használata, a két kötet esetében az árnyalatok különböző kombinációja. Mindez összhangban van az egy-egy korabeli fényképpel, a kompozíció pedig mindkét esetben kitűnik a polcon lévő sok-sok könyv közül, azonnal felkelti az érdeklődést.

A kötetek felépítése szintén azonos: egy bevezető tanulmányra; valamint a tematikusan rendezett, mai helyesírás szerint közzétett levéltári anyagokat és sajtóforrásokat magába foglaló fejezetekre tagolódnak.

Ismertetőnkben elsőként – a közzétett korabeli források idejét figyelembe véve – a 2020-ban megjelent, a *Magyar Cigányzenészek Egyesülete: Cigányzenészek mozgalma a boldog békeidők Magyarországon* című munkáról szólunk. Az Előszóban bemutatásra kerülnek a századforduló Magyarországonak cigány lakosairól fellelhető adatok, az 1893. évi „czigányösszeírás”, azon belül a zenészek szempontjából releváns információk. A bevezető tanulmány (13–46. oldal) kontextualizálja a későbbi sajtóanyagot. Mindenekelőtt megtudjuk, hogy már az 1880-as évek végén szóba került a cigányzenészek önszervező egyesületének tervezete, ugyanakkor ez akkoriban nem jutott el a megvalósí-

¹ LENGYEL Emese: A piliscsabai campustól a Gypsy Lore Society-ig – Interjú Hajnáczy Tamással, *Újkor.hu*, <<http://ujkor.hu/content/piliscsabai-campustol-gypsy-lore-society-ig-interju-hajnaczy-tamassal>> (letöltve 2020. 09. 21.).

tásig. Ezt követően felfejtésre kerül a *Magyar Zenészek Lapja* alapítás-története, mely a II. évfolyamtól már a *Cigányzenészek Közleménye* alcímmel működött, ennek okairól a szerző szintén részletesen szól. Mit tudhatunk a Magyar Cigányzenészek Egyesületének, valamint a saját sajtóorgánum (*Magyar Cigányzenészek Lapja*) létrehozásának háttéréről? – többek között ezek a kérdések megválaszolására fókuszál a következő alrész.

A „kiöregedett” muzsikuskok helyzete problémaként lépett fel, ennek orvoslására, „A szervezet elnöke, Radics Béla a cigányzenészek számára országos nyugdíjegyületet kívánt létrehozni [...]” (23. oldal), 1908-ban a lap hasábjain tematizálták a tárgykört, részletesen beszámoltak a vidéki, valamint a budapesti cigányzenészek megélhetési nehézségeiről.

Nótára fel! – A muzsikuskok számára a szerkesztőség állandóan írt ki nótapályázatokat, a helyezéssel – a dal közlése mellett – pénzjutalom is járt. A pályázatok népszerűségéről, a beérkezett dalok minőségéről szóló cikkek mind-mind értékes források, többek között a 20. század eleji magyar nóta – mely egyébként, érdemes megjegyezni, hogy számos zenés színpadi műfajhoz is szervesen kötődik –, történetéhez. Emellett bepillantást nyerhetünk a cigányprímások közönségversenyének alakulásába, a fővárosi és a vidéki szavazatok alakulását külön-külön táblázatban láthatjuk (34–35. oldal). A szerző megjegyzi, hogy a lapeladásra szintúgy kedvezően hatott e kezdeményezés: „A lap kelendősége napokon belül jelentősen megugrott, ugyanis csak a folyóiratból kivágott szavazólapon lehetett szavazni.” (31. oldal). Legvégül a középpontba egy jótékonysági hangverseny szervezése kerül, a bevételből pedig egy József főherceg-szobor („a cigányzenészek apostola”) állítását tervezték.

Szerkesztőség, Mozgalom, Ügynökség, Nélkülözés, Nótapályázat, Prímásverseny, valamint József főherceg címmel ellátott fejezetekre rendezve merülhetünk el a több tucat korabeli sajtóforrásban.

A 2019-ben publikált *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete: Cigányzenészek harca a két világháború közötti Magyarországon* című kötet volt a szerző első nagyobb forrásközlése ebben a témában (9–10. oldal). A bevezető tanulmány rendkívüli részletességgel prezentálja a két világháború közötti magyar cigányzenészek önszerveződésének főbb állomásait, mindezt cikkek, rendletek, valamint jegyzőkönyvek felhasználásával (15–69. oldal). A törvényi háttér, a kulturális-politikai kontextus – a Belügyminisztérium szerepének – rövid bemutatását követően Hajnóczky Tamás az MCOE létrehozásának körülményeit rögzíti, szól az 1923. évi tisztújító közgyűlésről: az egyesületi ülésen megfogalmazott célokról, a tagok kötelezettségéről (például a tagdíj fizetése), a szervezeti felépítésről. Ez utóbbihoz, valamint az 1926-os taglétszám és a befizető tagok számához egy-egy táblázat is tartozik (22–23. oldal).

Az éttermekben, kávéházakban jelenlevő cigányzenészek számára folyamatosan problémát jelentett az ún. kontárok, valamint a külföldi muzsikuskok jelenléte, mely ellen az egyesület tagjai egységes fellépést sürgettek. „Ellen-

ségként” tekintettek többek között a jazz-zenére is, hiszen „A cigányzenészek kilátásait tovább forgácsolta a Magyarországra mindinkább betörő jazz-zene térhódítása, ami háttérbe szorította őket, a közönség és a kávéházak igénye eltolódott az újonnan jövő irányzat felé.” (26. oldal). A hivatásos zenészek működési engedélyének szabályozásáról szóló BM-körrendelet (137.000/1926. VII. körrendelet) hozhatott volna megoldást, ám – mint megtudjuk – a tervezet készítésekor vita alakult ki arról, hogy mennyiben szolgálja e rendelet a muzsikus cigányok érdekét.

Az imént említett jazz-zenével szembeni „harcot” az Egyesület folytatta a következő években is, mert „A Belügyminisztérium rendelete korántsem vett véget a cigányzenészek elégedetlenkedésének, a kereseti viszonyaik alig-alig javultak [...] a pártjukat fogó sajtó továbbra is ontotta a jazz-bandek ellen az egyre uszítóbb stílusú cikkeket.” (31. oldal). Bár a cigányzenészek többször rákényszerültek arra, hogy „divatos” zenét – például jazz-zenét – játszanak, ha a közönség, vagy a tulajdonos azt kívánta.

A következő alrész a belső harcokról, az ellenszervezetről, tehát a szét-hulláshoz vezetett folyamatokról, majd a felbomlásról, végül pedig a helyi csoportok feloszlásáról szól. Hiszen az MCOE-t nemcsak külső „támadások” érték, hanem a fokozódó belső konfliktusok is tovább forgácsolták.

Sztrájkra fel! – Az 1934-es cigányzenészek sztrájkjáról a Magyar Rádiónál szintén külön fejezetrészen tájékozódhatunk, egyes cigányzenészek álláspontját ismerhetjük meg.

Az Egyesület megszűnését követően azonban a törekvések és célok nem halványodtak, újbóli szervezet létrehozása került előtérbe, így alakult meg a Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége (MCOSZ) 1936-ban; a célokat, a szervezet felépítését az Alapszabályban rögzítették.

Látható tehát, hogy a bevezető logikusan, az ok-okozati összefüggésekre, a folyamatokra koncentrálna fejt fel elsőként a MCOE, majd a MCOSZ belső és külső „harcait”. E terjedelmes tanulmányt követően *Harc, Rendelet, Közgyűlések, Zeneiskola, Nótaünnep, Jubileum* címmel közzétett válogatott írások mentén bővíthetjük tudásunkat a magyar cigányzenészek önszerveződésének történetéről.

Összegzésként elmondható, hogy a műveket a szövegük stílusa kiemeli megannyi tudományos igényű munka közül, s az alkalmazott szerkesztés, az elrendezés – gondolunk itt elsősorban a tipográfiai elemekre – miatt is mindvégig képes lekötni az olvasó figyelmét. Éppen ezért a könyvek célcsoportja nem csupán a témában jártas kutatók, habár számunkra az új ismereteket adó – az eddig csak részlegesen vagy teljesen feltáratlan részterületekről –, összefüggéseket feltáró, forrásanyagot közlő kötetek már rövidtávon megkerülhetlenné válnak.